

S A Y I 1 6 • 2 0 0 6

İslâm
Araştırmaları
Dergisi

TURKISH JOURNAL OF ISLAMIC STUDIES

İBN HALDUN
Özel Sayısı
II

Paul Meets Muhammad: A Christian-Muslim Debate on the Resurrection

Michael R. Licona

Grand Rapids Michigan: Baker Books, 2006. 175 sayfa.

Hız. Âdem'in, yasak meyveden yiyerek Tanrı ile yaptığı ahdi bozması sonucunda ortaya çıkan ilk günah yüzünden insanların doğuştan günahkâr olduğu ve insanları bu günahattan kurtarmak için gelen peygamberlerin başarısız olması üzerine Tanrı'nın öz oğlu İsa Mesih'i yeryüzüne göndererek bu aslı günaha kefaretiler olarak onun çarımha ölmesine razı olduğu inancı, Hıristiyanlık inancının temelini oluşturmaktadır. Bu inancı Hıristiyanlığın merkezine yerleştiren ise kendisini "Yahudi Menşeli Olmayanların Havarisi" olarak tanımlayan Pavlus'tur. İsa Mesih'in yeni bir dönem başlatmak üzere geldiğini ve çarımha gerilip göğe çıktıktan sonra Baba Tanrı'nın sağ tarafındaki tahtına oturduğunu belirten Pavlus için İsa Mesih'in yeniden dirilmesi çok önemlidir. Çünkü Pavlus'a göre Mesih'in bedensel olarak yeniden dirilişi ona inananların gelecekte dirileceklerinin de bir garantisidir (II. Korintoslular 4:14) ve eğer Mesih yeniden dirilmemiş ise Pavlus'un ifadesiyle vaaz da boşunadır, iman da boşunadır (I. Korintoslular 15:14).

İslâmî perspektiften bakıldığında ise İsa'nın çarımha ölümü, göğe yükselmesi ve kıyamete yakın yeniden dünyaya geleceği gibi hususlar, İslâm âlimleri arasında hâlâ tartışılan konulardır. Bununla birlikte İslâm âlimlerinin konuya yaklaşımlarını temelde iki grupta toplamak mümkündür: Birinci grupta yer alan âlimlere göre Hız. İsa'yı ispiyonlayan Yahuda İskaryot ya da bir başkası İsa'ya benzetilmiş ve onun yerine çarımha gerilmiş, İsa ise Allah tarafından bedenen göğe yükseltilmiştir. Resulullah'ın dönemine en yakın müfessirlerden biri olan Mücâhid b. Cebr (ö. 104/722), Yahudilerin Hız. İsa'dan başka bir adamı çarımha gerdiklerini, onu İsa zannettiklerini, çünkü onun İsa'ya benzetildiğini belirtir ve İsa'nın diri olarak göğe yükseltildiğini ifade eder. Biri uyku, diğeri gerçek ölüm olan iki çeşit ölümden bahseden İbn Hazm'a göre de Hız. İsa ölmemiştir. Ayet bunu kesin olarak ortaya koyduğu için onun öldürüldüğünü ve çarımha gerildiğini söyleyen kimse, ona göre kâfir ve mürted olur. Aralarında Reşid Rıza ve Mahmud Şeltût gibi isimlerin bulunduğu ikinci grupta yer alan âlimler ise Âl-i İmrân 3/55'te geçen "vefat" kelimesini gerçek anlamda kabul edip Hız. İsa'nın göğe yükseltilmesinin ruhî ve manevî derece itibarıyla olduğunu, yoksa cesedin yükseltilmesinin söz konusu olmadığını ifade etmişlerdir. Bu âlimlere göre Hız. İdris'in göğe çekilmesini

anlatan “Biz onu yüce bir yere yükseltmiştik” (Meryem 19/57) ayetindeki ref, manevî olduğu gibi, Hz. İsa ile ilgili ref de manevî olmalıdır. Hz. İsa'nın göğe çekilmesinin manevî olduğunu savunanların başında gelen Mısırlı âlim Mahmud Şeltût'a göre ref kelimesi maddî ve manevî yükseltme mânâsına geliyorsa da, ilgili ayette manevî bir yükseltme söz konusudur. Bu durumda ona göre konuyla ilgili ayetler özetle şunu ifade ederler: Allah, Hz. İsa'yı vefat ettirmiş, kendi katına yüceltmiş ve inkâr edenlerden temizlemiştir.

Hz. İsa şayet ölümden dirilmediyse Hıristiyanlık yanlış; yeniden dirilseyse Hıristiyanlık doğru, İslâm yanlıştır tezinden hareket eden Michael R. Licona, kitabında öncelikle tartışmanın niçin Hz. Muhammed ve İsa arasında değil de Hz. Muhammed ile Pavlus arasında olduğunu şöyle izah eder: “Müslümanlar, İsa ve Muhammed'i büyük peygamberler olarak görürken Pavlus'u Hıristiyanların kabul ettiği şekliyle bir elçi olarak kabul etmezler. Hıristiyanlar ise İsa'yı “Logos”, Pavlus'u da en büyük havarilerden biri olarak kabul ederken, Muhammed'i sahte peygamber olarak görürler. Dolayısıyla Hıristiyanlar ve Müslümanlar kimin birbiriyle denk olduğu hususunda hemfikir değildirler. Yaşadıkları tecrübelerden dolayı hem Pavlus hem de Muhammed, hayatlarını diğer insanları kendi dinlerine çekmek için harcamışlardır. Ayrıca Hıristiyanlar ve Müslümanlar, İsa'nın Tanrı'dan mesaj getiren büyük bir insan olduğunu kabul etmelerine rağmen, Müslümanlar Pavlus'un; Hıristiyanlar ise Muhammed'in otoritesini reddetmektedir. Bu iki husustan dolayı bu tartışmanın Pavlus ve Muhammed arasında olmasını tercih ettim” (s. 14).

Yazar kitabını Hz. Muhammed ile Pavlus arasında bir filozof başkanlığında sanki bir toplantı salonunda geçen karşılıklı bir münazara şeklinde kaleme almıştır. İslâm'ın konuya yaklaşımı Hz. Muhammed'in; Hıristiyanlığın yaklaşımı ise Pavlus'un ağzından dile getirilmektedir. Karşılıklı diyaloglar başlamadan önce, oturma başkanı konumundaki filozof her iki tarafa da giriş mahiyetinde konuşmalarını yapmak için söz hakkı vermiştir. İlk olarak söz alan Pavlus, kendisinin daha önce Hıristiyanlara zulmeden Ferisi mezhebine bağlı bir Yahudi oluşundan başlayarak konuyu Şam yolunda yaşadığı tecrübeye getirmiş ve İsa'nın kendisine görüldüğünden bahsetmiştir. Hıristiyanlığın doğruluğu, İsa'nın yeniden dirilişine bağlı olduğu için İsa'nın yeniden dirilişi çok önemlidir. Bu noktada Pavlus, giriş konuşmasını özellikle Hz. İsa'nın yeniden dirilişi ile ilgili şu üç husus üzerinde odaklanarak yapar: 1. Hz. İsa'nın çarmıhta ölümü. 2. Boş mezar. 3. Hz. İsa'nın yeniden dirildikten sonra bazı taraftarlarına görünmesi (s. 29–33).

Gerek Hıristiyan gerekse Hıristiyan olmayan pek çok antik dönem kaynağın haber vermesi, çarmıhta ölüm neticesinde hayatta kalma şansının son derece zayıf olması, tıp uzmanları arasında Hz. İsa'nın çarmıhta öldüğüne dair genel kanaat bulunması ve 19. yüzyıl Yeni Ahit araştırmacısı David Strauss'un ifade ettiği üzere, Hz. İsa çarmıhta ölmemiş olsaydı havarilerini fiziksel olarak yeniden dirildiğine ikna edemeyeceği şeklindeki dört hususu dile getirerek yazar, Hz. İsa'nın çarmıhta öldüğünü ortaya koymaya çalışır. Daha sonra, Hz. İsa'nın cesedinin takipçileri tarafından çalındığına dair Yahudi otoritelerinin iddialarına yer veren Justin ve Tertullian gibi ilk dönem kilise babalarının görüşlerini naklederek Hz. İsa'nın mezarının boş bulunması hususuna odaklanır. Son olarak da Hz. İsa'nın yeniden dirildikten sonra gerek havarilerine gerekse Şam yolunda kendine görünmesi üzerinde yoğunlaşarak Hz. İsa'nın yeniden dirildiğini kanıtlamaya çalışır (s. 30–36).

İkinci olarak İslâm'ın konuya yaklaşımını ifade etmek üzere söz alan Hz. Muhammed, öncelikle en-Nisâ 4/157. ve 158. ayetleri okuyarak bu pasajla ilgili mevcut şu iki teoriyi ifade eder: Birinci teoriye göre, Hz. İsa çarmıha gerilmemiş, onun yerine ya çarmıhını taşıyan Kireneli Simon ya da onu ispiyonlayan Yahuda İskaryot ona benzetilmek suretiyle onun yerine çarmıha gerilmiştir. İkinci teoriye göre ise Hz. İsa çarmıha gerildi, fakat çarmıhta asılı iken aslında ölmediği hâlde Allah tarafından onlara ölü gösterildi. Onlar da onu öldü düşüncesiyle alıp bir mezara koydular. Şanı yüce olan Allah, onu iyileştirdi ve katına yükseltti. Hz. Muhammed, bu iki teoriyi ifade ettikten sonra Pavlus'un yukarıda zikredilen iddialarını tek tek şu şekilde çürütür:

Pavlus, Hz. İsa'nın çarmıhta öldüğüne dair 4 delil ortaya koymuştu. Bunlardan birincisi hem Hıristiyan hem de Hıristiyan olmayan antik dönem kaynakların şahitliğine dayanmaktaydı. Bu delile karşılık en-Nisâ suresi 157. ve 158. ayetlerini zikreden Hz. Muhammed, ilgili ayette ifade edildiği üzere, onların Hz. İsa'yı çarmıhta öldürmediğini belirtir. Bu durum, ilk dönem yazarların şahitlikleriyle tezat teşkil etmektedir. Şanı yüce olan Allah, Hz. İsa'yı öldürmeye çalışanları yanıltmaya kadirdir.

Pavlus'un ikinci delili, çarmıhta ölüm neticesinde hayatta kalma şansının son derece zayıf olması idi. Evet, Pavlus bu hususta haklıdır ama, çarmıhta ölüm neticesinde hayatta kalma şansı ne kadar zayıfsa bir kimsenin ölümden dirilmesi de o denli imkân dışıdır. Pavlus'un ifade ettiği (yani Hıristiyan anlayışta olduğu) üzere Allah bir kimseyi ölümden diriltebiliyorsa aynı şekilde yukarıda ikinci teoride ortaya konulduğu üzere, bir kimseyi ölmediği hâlde

ölü gösterip sonra iyileştirmek de onun için çok kolay olsa gerektir. Allah için zor hiçbir şey yoktur.

Pavlus'un tıp uzmanları arasında Hz. İsa'nın çarmıhta öldüğüne dair ittifak bulunduğu şeklindeki üçüncü iddiasına Hz. Muhammed, uzmanların Pavlus'un başvurduğu çoğu tıbbî çalışmaların son derece güvenilmez olduğuna işaret ettiğini belirterek cevap verir. Tıbbî çalışmaların Yeni Ahit'te zikredilen Hz. İsa'nın çarmıhta ölümünü doğru varsaydığını ve teolojik sebepler nedeniyle betimlemeleri yanlış yorumladıklarını ifade eder. Örneğin Yuhanna İncili 19:34'te askerlerden birinin Hz. İsa'nın böğrünü mızrakla deldiği ve hemen kan ve su çıktığı ifade edilir. Yuhanna, bu hususu dile getiren tek İncil'dir. Şayet bu olay gerçekten olduysa niçin diğer İncillerde zikredilmemiştir. Yuhanna İncili, son yazılan İncil olduğu ve bu olay, diğer İncillerde zikredilmediği için bu söylence hikâyenin orijinini göstermesi açısından iyi bir örnek tir. Pavlus'un üçüncü iddiası ile ilgili dile getirilen bir başka husus ise şudur: Çarmıh, kısa süren bir hadise değildir. İnsanlar, çarmıhta günlerce kalabiliyordu. Fakat İnciller Hz. İsa'nın 6 saat içinde öldüğünü haber vermektedir. Bu bakış açısı Hz. İsa'nın gerçekten ölüp ölmediği hususunda şüphe uyandırmaktadır. Niçin diğer insanlar çarmıhta günlerce kalıyor da Hıristiyanların Tanrı'nın oğlu olduğuna inandıkları Hz. İsa altı saat içinde ölüyor. Şayet Pavlus'un inandığı ve ifade ettiği üzere Hz. İsa gerçekten insanların günahlarına kefarete olarak çarmıhta öldüyse bu husus oldukça problematiktir. Şayet durum gerçekten Pavlus'un inandığı gibiyse Hz. İsa'nın çarmıhta belki de haftalarca kalması beklenebilirdi.

Pavlus'un dördüncü delili, 19. yüzyıl Yeni Ahit araştırmacısı David Strauss'un "İsa, şayet çarmıhta ölmemiş olsaydı havarilerini fiziksel olarak yeniden dirildiğine ikna edemeyecekti" anlayışına dayanmaktadır. Hz. Muhammed'e göre yukarıda ifade ettiğimiz iki teoride olduğu üzere şayet Allah, bir başkasını Hz. İsa'ya benzetmiş ve çarmıhta o ölmüşse yahut Hz. İsa, çarmıha gerilmiş de ölmemişse ve Allah onu iyileştirmişse her iki durumda da Hz. İsa, (şayet Hıristiyanların iddia ettiği üzere gerçekten sonradan göründüyse) havarilerine sağlıklı bir şekilde görünebilirdi. Dolayısıyla Strauss'un kritiği zayıftır (s. 41-44).

Pavlus'un Hz. İsa'nın yeniden dirilişi ile ilgili dile getirdiği ikinci husus boş mezar teorisidir. Hıristiyanlar Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği günden üç gün sonra, yani Pazar sabahı mezarının boş olduğuna inanırlar. Pavlus, bu husus için üç delil ileri sürer: Birincisi, şayet Hz. İsa'nın bedeni hâlâ mezarda yatıyor

olsaydı onun düşmanları, yeniden dirilmediğini göstermek için onun cesedini ifşa edeceklerdi. İkincisi, Hz. İsa'nın düşmanları da mezarın boş olduğunu kabul etmektedir. Üçüncüsü yeniden dirilme tanımlaması, cesedin hayata geri dönüşünü gerektirdiği için ilk Hıristiyanlar boş mezarı algılamışlardır (s. 45). Oysa boş mezar hikâyesi, muhtemelen çok sonraları yaratılmış efsanevî bir hikâyedir. Çağdaş Yeni Ahit uzmanı John Dominic Crossan, boş mezar hikâyesinin bir efsane olduğuna inandığını ifade etmektedir. Hikâyenin ilk zikredildiği Markos İncili, Yeni Ahit araştırmacılarına göre Hz. İsa'dan yaklaşık 40 yıl sonra derlenmiştir. Bu, hikâyeler geliştirmek için uzunca bir zaman olsa gerektir. En erken Yeni Ahit yazarı Pavlus bile boş mezar teorisine yazılarında özellikle yeniden dirilme ile ilgili meşhur pasajını içeren I. Korintoslular 15'te bile değinmemiştir. Bu mektup yaklaşık olarak MS. 57 yılında kaleme alınmıştır. Bu durum, boş mezar hikâyesinin o dönemde henüz bilinmediğini gösterir. Ayrıca gerçekten Hz. İsa bir mezara gömüldüyse bile, takipçilerinin yanlış bir mezara gitme ihtimalleri de bulunmaktadır. Yani onlar yanlış bir mezara gittiler ve onu boş görünce Hz. İsa'nın yeniden dirildiğini duyurmaya başladılar. İncillerdeki hikâyeye inanmayı gerektiren sebep nedir? İncil yazarları çoğu zaman birbirine ters düşmektedir. Tıpkı yeniden dirilme hikâyesinde olduğu üzere. Örneğin Markos ve Luka, mezarda kadınlara görünenin insan olduğunu haber verirken, Matta ve Yuhanna onun bir melek olduğunu belirtir. Matta ve Markos, onun bir kişi olduğunu söylerken, Luka ve Yuhanna orada iki kişinin bulunduğunu ifade eder. Bunların her ikisi elbette aynı anda doğru olamaz (s. 46).

Pavlus'un üzerinde durduğu üçüncü husus, Hz. İsa'nın yeniden dirildikten sonra havarilerine görünmesiyle ilgilidir. Yukarıda zikredilen iki teori bağlamında düşünülecek olursa, şayet Hz. İsa'ya biri benzetilmiş ve onun yerine çarmıha gerilmişse ya da Hz. İsa çarmıha gerilmiş ama, ölmediği hâlde onlara ölü imiş gibi gösterildiyse ve Allah tarafından iyileştirildiyse Hz. İsa'nın daha sonradan başkalarına görünmesi Müslümanlar için problem teşkil etmez. Buradaki problem, Pavlus'un (yani temsil ettiği Hıristiyan anlayışın) delil olarak kullandığı I. Korintoslular 15:3-7'deki ifadeler ve Romalı Clement ile ilgilidir. Bu ifadeler Pavlus'un anlayışını yansıtmaktadır ve onun tarafından uydurulmuştur. Kaynaklığına başvuru Clement ise zaten Hz. İsa'dan çok sonra derlenen Matta, Markos ve Luka İncillerinden çok sonra yaşayan bir kilise babasıdır. O, İncillerde yazılanları kopya etmiş olabilir. Dolayısıyla onun kaynaklığı tartışılabilir. Bu konuyla ilgili bir diğer problem ise şudur: Matta İncili Hz. İsa'nın, takipçilerine görüldüğünde onların bir kaçının onun

hakkında kuşkuya kapıldığını; Luka İncili ise İsa'nın Emmaus yolunda iki takipçisine görüldüğünü, ama onların önce onu tanımadığını, tanıdıklarında ise onun görünmez olduğunu haber vermektedir. Bu durum bir halüsinasyon ya da aldanma olamaz mı? (s. 49). Yazarın kurgusal kitabında Hz. Muhammed, Pavlus'un (nezdinde Hıristiyanlığın) ortaya koyduğu kanı ve iddialara yönelik bu açıklamalarından sonra Hz. İsa'nın ölümden dirildiğine dair hiçbir geçerli sebebin bulunmadığını, dolayısıyla Hıristiyanlığın doğru olmadığını belirterek sözlerine son verir.

Kitap, bundan sonra öncelikle Pavlus'un Hz Muhammed'in (yani İslâm'ın) ortaya koyduğu açıklamaları; sonra da Hz. Muhammed'in Pavlus'un kendisine yönelttiği açıklamaları çürütmeye çalışan iki bölümle devam etmekte (s. 51–71), son olarak da diyaloglar şeklinde geçen yedi tartışmayla son bulmaktadır (s. 73–141). Yukarıda zikrettiğimiz temel iddia ve esaslar çerçevesinde geliştiği için ve konuyu çok fazla uzatacağı düşüncesiyle bu diyalog ve tartışmaları dile getirmedi.

Kitabını olabildiğince objektif yazmaya çalışmış gibi gözükse de, yazar bir Hıristiyan olması hasebiyle, Pavlus'un doğruluğunu daha fazla ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Şöyle ki, Kitabın başından itibaren gerek açılış konuşmalarında gerekse tartışma ve müzakerelerde ilk sözü her zaman Pavlus'a verip sonra İslâm'ın yaklaşımını ortaya koyan yazar sonuçta, yani kapanış konuşmalarında ilk sözü Hz. Muhammed'e vermiş; ikinci olarak ise Pavlus'a söz hakkı tanımıştır. Pavlus ise bu konuşmasında Hz Muhammed'in (yani İslâm'ın) Kur'an'dan ortaya koyduğu hususların doğru olmadığını ifade eden birtakım açıklamalarıyla sözlerini sonlandırmıştır. Böylece okuyucu konuyla ilgili yanlış yönlendirilmektedir. Bir diğer husus, yazar konuyla ilgili Hıristiyan anlayışı yansıtırken tarihsel ya da tıbbi ikincil kaynaklara olabildiğince atıfta bulunmuş; İslâmî yaklaşım ifade edilirken sadece birkaç Kur'an ayeti zikredilmiş, bu ayetlerin dışında hiçbir ikincil kaynak referans olarak zikredilmemiştir. Referans olarak kullanılan 189 dipnotun sadece 9 tanesinin İslâm'la ilgili olması, yazarın ne derece objektif olduğunu göstermesi açısından dikkate değerdir. Dinlerarası diyalogdan söz edilen günümüzde, sözde hoşgörü ve diyalog ortamı içerisinde yapıyormuş gibi kurgulanan; ama diyalogun temel ilkelerinden olan eşitlik, adalet gibi birtakım prensiplerden tamamen yoksun olarak apoloji tarzında kaleme alınmış olması, kitapla ilgili işaret edilmesi gereken bir diğer önemli husustur.

Süleyman Turan